

Onderzoek in het kort:

TEGEN HELDERE VERHALEN. OVER HET BELANG VAN MEERSTEMMIGHEID

Auteur: Sinan Çankaya | Jaar van uitgave: 2022

Wat is meerstemmigheid?

'Meerstemmigheid is een aanval op het enkele, officiële verhaal, en het lijkt te gaan om het scheppen van ruimte voor de verhalen die nu nog niet worden verteld, die worden genegeerd, verzwegen zelfs. Om de verhalen die geen vaste plaats hebben in onze geschiedschrijving en daarmee ons collectieve geheugen.' Dat stelt Sinan Çankaya in zijn essay *Tegen heldere verhalen. Over het belang van meerstemmigheid*. Çankaya levert een belangrijke bijdrage aan de discussie over de Nederlandse herdenkingscultuur, en de onvermijdelijke vragen over 'onze' identiteit als Nederlanders die daaraan ten grondslag liggen.

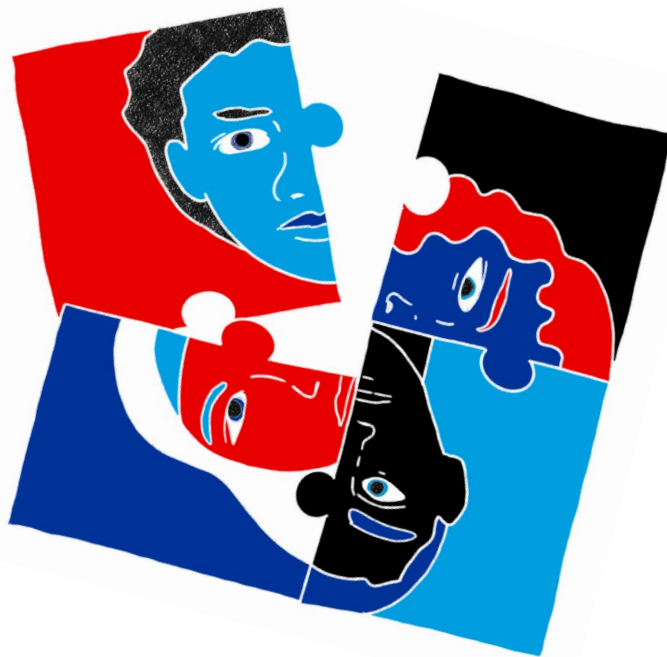
Wat betekent meerstemmigheid voor herdenken?

Çankaya werkt in zijn boek toe naar een bezoek aan het concentratie- en vernietigingskamp Auschwitz. Hij beschrijft zijn reis en het intellectuele pad dat hij onderweg aflegt, waarbij hij stilstaat bij de geschiedschrijving van de dodenherdenking, de dekolonisatie, de slavernij en een bezoek aan kamp Westerbork. Çankaya verbindt deze thema's om te onderzoeken hoe het verhaal van de Tweede Wereldoorlog verteld kan worden op een manier waarbij er ruimte wordt gemaakt 'voor de mensen aan de randen', en hun een plek wordt geboden 'in het Nederlandse herinneringslandschap':

'Wie meerstemmig kijkt, komt vanzelf uit bij de Marokkaanse soldaten die hebben meegevochten om Europa te bevrijden van nazi-Duitsland. Wie meerstemmig kijkt, erkent dat de geallieerden overwonnen mede vanwege de 'Antilliaanse olie' en de 'Surinaamse bauxiet', maar is tegelijk kritisch op deze rationalisering van grondstoffen [...]. Wie meerstemmig kijkt, weigert nog langer het verhaal van Anton de Kom in twee stukken te knippen: de man was een antikoloniale, revolutionaire vrijheidsstrijder die zich tegen het Nederlands koloniaal bewind verzette én hij was een verzetsheld die tijdens de Tweede Wereldoorlog betrokken raakte in het communistisch verzet.' (p. 116-117)

Meerstemmigheid keert zich dus tegen het traditionele, beperkte verhaal dat verteld wordt in de Nederlandse herinneringscultuur. Çankaya geeft eventuele tegenstanders die waarschuwen voor verbreding, bagatellisering en relativering van het oorlogsverleden en de Holocaust weerwoord door hen te wijzen op het roerige en veranderlijke karakter van de herdenking op 4 mei. De continue verandering die de dodenherdenking sinds 1945 heeft ondergaan is juist tekenend voor het belang van het debat over wie we herdenken, waarbij altijd de vervolgvraag gesteld moet worden wie 'we' precies zijn.

Meerstemmigheid doen

Dat een debat over wie we zijn kan schuren en ongemakkelijk kan zijn is in zichzelf geen probleem, stelt Çankaya:

'De enige zinvolle vraag die overblijft: hoe komen we tot een gedeeld verhaal en een gezamenlijke toekomst? In mijn verbeelding komen we samen in gemeenschappelijke politieke ruimten waarin plaats is voor verschil, dialoog en samenwerking, maar ook voor onenigheid en conflict. Meerstemmigheid gaat om het scheppen van politieke identiteit rondom waarden van solidariteit en rechtvaardigheid zonder onze geschiedenissen op een hoop te willen gooien, zonder etnische en religieuze identiteiten uit te wissen en zonder de indruk te willen wekken dat we 'allemaal hetzelfde zijn'. Dat zijn we niet, we hebben allemaal een andere sociale locatie, we staan allemaal ergens anders in de pikorde. Musea, erfgoedinstellingen en herinneringscentra, maar ook de kunsten – de literatuur, cinema – kunnen helpen om de wereld niet alleen meerstemmig te begrijpen of door op een meerstemmige manier museale collecties, archieven en gemarginaliseerde verhalen te ontsluiten; ze helpen ook door werelden te verbeelden die zich verzoenen met ons gemeenschappelijk lot.' (p. 118-119)

Voor het onderwijs en instituten die zich bezighouden met de herinneringscultuur van de Tweede Wereldoorlog ligt een belangrijke taak in het vertellen van meerstemmige verhalen. Enkele aanbevelingen zijn:

- Geef ruimte aan complexe vertellingen; meerstemmigheid is tegen heldere verhalen.
- Zoek actief naar de verhalen die nu niet worden verteld.
- Overstijg het nationale kader van herinneringsrituelen. Deze perceelachtige logica van herinneringen stopt verhalen in een nationale mal; maar welke verhalen worden erdoor uitgesloten?
- Bied een podium aan verhalen die de gemeenschappelijkheid van ons menselijk lot verbeelden.